

Nemzeti Társalkodó

November' 2-dik napján 1853.

Könyv-esmértetés.

Azon boldogító egybeköttetésnek, mely hazánkat felbomolhatatlan lánczokkal kapcsolja a' Felsőleges Austriai házhoz, kezdő rize azon alap oklevél, melyen polgári alkotmányunk törvényes rendszere nyugszik, melynek tizenyolcz pontjaiból mint megannyi constitutionalis axiomákból indul-ki politticai létünk minden ágazatja, melynek különlevélben ismétlendő megerősítése első, még az alattvalók hódoló esküvését is megelőző köz-tette minden Erdélyi Fejedelemnek, egy szóval: Ditső I Leopold császár diplomája, közönségesen szólva hazánkfiái előtt el merem mondani, csak felületesen és töredékileg esméretes. Magát a' diplomát olvassuk ugyan az 1791-beli 2-dik törvény-cikkelybe iktatva, 's olvashattuk némely vele egybefüggő oklevelekkel együtt, még sokkal az előtt vagy az 1710-dik esztendőben kijött *Historia Diplomatica de statu religionis Evangelicæ in Hungaria* című könyv toldalékjában vagy abból általírva több munkákban is; de meg kell vallani,

hogy az ott kiadattak ezen legnevezetesebb oklevelünk kelésének környülállásairól, az azt megelőzőtt és követett tanácskozásokról, egyezésekről, 's királyi határozatokról inkább tudás szomját gerjeszteni mint ki elégíteni voltak alkalmasok. Reám nézve legalább ez volt munkálatjok, mely arra ösztönözött: hogy az engemet 's még eddig elé talán sok másokat is ily nemü szorgoskodásban hátráltató csoportos akadályokkal megvívni, 's részszerént közönséges részszerént magános levél tárokból 's gyűjteményekből mind azt, a' mi a' már említett diplomát és azt kiegészítő felséges határozatokat illeti, öszveszedni törekedjem. Munkátadó czél valóban; midőnlátjuk hogy már 1697-ben, tehát csak néhány pár esztendő eltöltével, az ország rendei törvény-cikkelyben panaszkodnak a' diploma 's azt követett „instructiok, resolutiok, 's decretumok in publico nem létéről“ de még is nem háládatlan fáradozásim sikerét egész tellyességében hazám elejébe terjeszteni több okok tiltanak, melyeknek előszámlálásához csak azért sem kezdek, mert mindenik ugysem megemlithető. Annyit legalább bizodalmason mérek remélni 's reményem telyesülése lesz egyetlen de gazdag jutalmam, hogy hazámfiai azt is a' mit adhatok 's adok, kedvezőleg veendik telyes és kimerítő munka helyett, mely erőmön felül 's tehát ígéretemen alól van, elfogadván egy jövendőben általam vagy más erősebb kéztül dolgozandó *Erdélyi Jus-publi-*

cum 's annak *Historiája* alkotmányához materialéul hordott ezen töredéket, mely bár sokkal több és teljesebb, mint eddig elé e' tárgyról világ elejébe jött; még is önkéntes vallomásom szerint csekély és koránt sem kimerítő, 's egy fő érdeme abban áll: hogy hihetőleg más beavattakat tökéletesebbek kiadására (szép és nem szép indító okokkal) de a' hazának minden esetben hasznára, buzditani fog.

A' munka címje ez:

Sylloge Tractatum aliorumque actorum publicorum, historiam atque argumenta benigni diplomatis Leopoldini, resolutionis item quae Alvincziana vocatur, illustrantium.

'S már hallom az első gántsot: deák cím, tehát deákul írt könyv, egy honyi első rangu nevelő intézet közoktatójától, nemzetesedésünk e' boldog századjában! (akárám mondani tizedjében). Ugy van deák cím, de nem deák könyv, legalább nem tölem, mert a' munka egybegyűjtött okleveleket foglal magában melyekből én valamint egyfelől semmit el nem vettem, úgy hozzájok jegyzésül és világosításul egyet és mást is ragasztani erőssen ohajtottam volna ugyan, de tanácsosnak nem tartottam, meglévén győződve, hogy ellenkező esetben házámfiainak munkámat sem meg dicsérni sem lekorhácsolni módjok nem lett volna; 's midőn a' gyűjtemény, csak néhányat kivéve,

egyébaránt csupa deák oklevelekből áll, tartalma nagyobb részének anyiban áldozni menthetőnek tartottam, hogy az egésznek 's daraboknak címje deák legyen. A' gyűjtemény tárgyának határait címje kiszabta, kiterjeszkedik csak azokra melyek a' Leopoldi diploma 's azt kiegészítő királyi határozatok kezelésének környülállásait 's értelmét világosítják. Oda kellett volna talán tenni „a' mennyiben én az erre tartozókat megtalálhattam 's össze-szedhettem“, de hiszem ez az alázatosság clausulája minden emberi munkához önként hozzá értetődik. A' cél kiméri az időközt is, melyet gyűjteményem magában foglal. Kezdődik t. i. az 1684-dik esztendővel, melyben Erdély részéről a' Török ortalom felmondása 's a' Felsőleges Austriai ház iránti hódolás felől az értekeződések megindúlnak, 's végződik azon kísérő levéllel, mellyel I Leopold a' diplomát kiegészítő határozatoknak lehozóját Alvinczi Pétert küldőjéhez az Erdélyi Rendekhez haza botsátja.

Az egész gyűjtemény igen természetileg öt szakaszra oszlik.

Az első magában foglalja azon szerződéseket, melyek a' Diplomát megelőzik. Ezen első szakaszban első darab (I. 1.) egy szerződési javallat, melyet 1684ben hozott le magával Bécsből Pater D u n o d, és a' mely foglalatjáért és szelleméért igen nevezetes oklevél, még soholt kiadva nem olvasható. A' D u n o d ajánlata nem fogadtatott-el, hanem a' helyett a' Fejedelem és Ország Rendei az

1685-ben october 24-kén kezdve tartott országgyűlési végzés első czikkelye szerint (I. 2) Haller Jánost, Pernyeszi Sigmondot és Inczédi Mihályt küldik Bécsbe alkudozni. Ezek Dietrichstein Ferdinánd herczeg, Badeni Hermann Márkgróf, és Strattman Henrik gróf, császári meghatalmazattakkal kötötték 1686ban Junius 28kán azon alkulevelet, mely közönségesen Bécsi egyezésnek nevezetik (Tractatus Viennensis sive Hallerianus). Ez harmadik darab gyűjteményem első szakaszában (I. 5.) 's ezt a' már érintett könyvekben 's másutt olvasni eddig is volt módja kinek kinek, de nem azokat a' melyek ezen alkulevél további történeteit világosítják. — Három ekkorig köz tudatra nem jött nevezetes királyi Válasz, ezek az első szakasz negyedik számja alatt A. B. és C betűkkel jegyezve (I. 4. A. B. C.). Ezek közzül az első a' Bécsi egyezést követő napon (Junius 29-kén) költ 's a' Császár benne határozottan kijelenti: hogy az egyezés 19-dik pontja, mely szerint Kolo'svárba és a' Dévai várba császári őrizet bocsátatása rendeltetett, az egész egyezésnek eldöntő feltétele, 's bár az erdélyi Követek kijelentették hogy ez iránt ígéretet tenni hatalmuk nem volt, de a' Császár is tudokra adja, hogy maga részéről a' Kötéslevél megerősítése, mely már az Erdélyi német vezér Scherfenberghez el van küldve, ellenkező esetben kiadatni nem fog. A' B. alatti válaszból mely 1687-ben Januarius 6-kán erdélyi követ Gyulai Fe-

rencznek adatott, kitetszik, hogy még akkor az elébbi alkudozások megerősítve nem, de félbe-szakasztva sem voltak, hanem függőben állottak. Végre a' C. darab, melyet ugyan azon Gyulai Ferencz, Inczédi Mihály és Donát Mátyás hoztak-le, világosítja, hogy az Erdélyiek már akkor szerencsésül vették volna az 1686-béli szerződésnek megerősítését változtatás nélkül kinyerni annyival inkább, mivel a' Lotharingiai Károly herczeggel közbe-jött egyezésnél fogva már a' fenn forgott két 's még azokon kívül tiz vár és helység által volt a' császári őrizetnek adva, — de most a' Császár mondotta ki: hogy a' dolgok ábrázatja egészen megváltozott, 's az egykor ajánlott szerződésről többé szó nem lehet. — Így világosul ki diplomatikai kutfökből az 1686-beli alkulevél sikerületlenülésének igaz oka és módja, mely mellett csak másod rangu volt az, a' miről Bethlen Miklós emlékezik, hogy tudni illik az Erdélyiek ezen oklevél 17-ik pontjában előforduló *feudumi* szóban botránkoztak-meg, a' mi ott egyébaránt is nem az egész országra hanem csak a' Töröktől vissza nyerendő részekben Erdélyieket illető jószágokra vitetik. Az első szakasz ötödik darabja (I. 5.) a' közönségesen esmert úgy nevezett Lotharingiai, az az Lotharingiai Herczeg Károlyal kötött ideigleni szerződés, melyhez mellékeltem én (I. 6.) egy annak 26-dik pontjában említett császári választ. — Ezeket a' Teleki Mihályról nevezeteln szokott

hódoló levél követi, (I. 8.) 's ez is közönségesen esmeretes, de a' meghatalmazó levél, melyet ezen hódolásnak az egész ország nevében telyes erővel leendő megtehetésére a' Rendek adtak, itt jelen-meg legelőször. (I. 7.) A' Historia diplomatica toldalékjában olvashatók azon 13 pontban előadott kívánságok (I. 9.) melyeket a' megnyerendő diplomába foglalás végett az Erdélyi Rendek 1688-dik esztendő Junius 1-sőjéről Caraffa által a' Császárhoz felküldöttek, úgy szintén a' császári leírás, mely Erdélynek hódolását dicsérettel általános kegyelem ígéretekkel elfogadja (I. 10), de azon további válaszok, melyeket ezen túl a' diploma kiadásáig az Erdélyi Rendek több ízben megújított kéréseikre nyertek, eddig elő köztudat tárgyai nem voltak. Ezeket foglalja magában az első szakasz utolsó számja, négy darabban (I. 11. A. B. C. D.)

Gyűjteményem második szakaszza Leopold Császár Diplomájit 's az azok kinyerése 's elfogadása környülállásainak világosítására szolgáló okleveleket adja-elő.

Az első diplomát (II. 1.) vagy helyesebben a' Császártól kiadandó diploma mutatvánnyát, Bethlen Miklós hozta-le a' császári titkos tanácsnak (hol az October' 16-n 1690-ben állittatott-meg) Jegyző-könyvéből kiadva a' következő extradátával:
 „Copia haec de verbo ad verbum concordat
 „cum Diplomate, quod Sacra Caesarea Re-
 „giaque Majestas Transsylvanis dāndum

„esse clementissime resolvit, si pro eo alteriorem instantiam fecerint. Viennae 23-a Octobri. 1690. Johannes Ailer smp.

Sacrae Caesareae Regiaeque
Majestatis Consiliarius Au-
licus, intimus Secretarius
et Referendarius.

Ez olvastatott-fel Fogarashan 1691. Januarius 10-kétől folytatva tartatott országgyűlésen, ennek elfogadtatása 's innepélyes formába leendő kiadattatása felőli remény fejében választattak-meg az Országnek fő-fő Tisztviselőji, egészítettett ki a' Tanácsi Rend, tette le hívség hitét az egész ország, és rendeltetett Bécsbe menendő követtség az örök diploma kikérésére. Mind ezek kitetszenek a' már érdeklött országgyűlés végzéseiből, melyek közzül hely kiméllés tekintetéért csak azokat tartottam szükségesnek gyűjteményembe iktatni, (II. 2.) melyek felvett tárgyamra közelebből tartoznak.

A' bécsbe rendelt követek személyeiben többszörös változás jöven közbe, végre felmentek Bethlen Gergely, Gyulafi László és Klockner György. Az ezeknek elébe szabott sok tekintetből nevezetes útasítás harmadik darab a' második szakaszban, (II. 3) a' negyedik és ötödik számot pedig foglalja-el az általok beadott két kérelem-level, melyek közzül az utolsót idősb Vas György későbbre vitte-fel, 's ezekre az 1691-dik esztendő legutolsó napján pontonként adott királyi válaszok (II. 4. 5.), melyekre

útasít az Alvinczi Péterről nevezett királyi válasz 1-ső pontja-is. — Ugyan ez a követség hozta-le magát, polgári alkotmányunk alap oklevelét, 1-ső Leopold császár diplomáját, mely az eredeti példány után hiven lemásolva (II. 6.) az első szám alattival összevethesítendő.

A' már innepélyesen kiadott diploma elfogadására 's illetőleg teljesedésbe-vételére tartatott 1692ben martius 15-ikén kezdve folytatólag egy közönséges ország-gyűlés, melyen az elébbi esztendőben választott főfő tisztek hivataljaikba iktattattak, esküformájuk 's feltételeik törvény-cikkelybe íratlak, 's még ezeken kívül 9 különböző, de csakugyan az új igazgatás módjának elrendelésével összefüggő tárgyú cikkely hozatott. Mind ezért, mind abból az okból, hogy ez az első országos végzés, melyet fő kormányzó Bánffy György *Nos* címmel erősített-meg, úgy szintén első és sokáig egyetlen egy, mely felsőbb helybehagyás végett bécsbe felküldetett, nem tartottam helytelennek, az egészszet gyűjteményem második szakaszának végszámjául (II. 7) abba iktatni.

A' Leopold császár diplomája mint már tartalmából kitetszik, nem minden pontjaiban foglal tökéletesen bévégzett határozatokat magában. Egyebeket, melyekre nézve próbált további kérelmekről alább lesz szó, elmellőzve, a' 3-dik pont az, mely figyelmünket különösbben magára vonja. Minek-

utánna tudniillik az először leküldött diploma első pontjában, mely a' vallás dolgára és egyházi személyekre, a' másodikban, mely a' fejedelmi adományokra nézve (az egyházi jóságok dézmák, 's más jövedelmek adományait-ís oda értve), a' *status quot* allapítja meg örökre tartandó sinor mértékül, terheléseket vélték a' R. Catholicusok; a' harmadik ponttal pedig a' Szászok nem voltak megelégedve abból az okból, mivel az az országos törvénykönyveket, 's ezek között az Aprobata és Compilata Constitutiokat minden kivétel nélkül, és így azokban némely reájok nézve terhelőknek tartott czikkelyeket-ís helyén hagyni látszott, 's eziránt panaszok és kérelmek hatottak fel az udvarhoz; mind ezeknek következésében tette a' császár a' második vagy tulajdonképpi értelemben úgy nevezett diploma 5-dik pontjához ama nevezetes záradékot (clausulát), mely az első második és harmadik pontok erejét felfüggeszti; 's az ország Rendjeit arra utasítja, hogy a' fenn forgó sérelmeket különböző vallások és nemzetek között próbálandó alkudozás útján elenyésztetni igyekezzenek, 's ha azt teendik, alkudozásaik sikerét megerősítés, ha nem boldogulhatnak, a' tárgyat végső elhatározás végett újra elejébe terjeszszék. Ezen császári utasítás nyomán kezdődtek még a' közelebbről említett országgyűlés alatt, 's folytak azután-ís értekeződések 's alkudozások a' különböző vallások 's nemzetek között, oda járulván a' már em-

lített tárgyakon kívül, az adózás mértékének 's felosztásának elhatározása-is, mely a' diploma 12-dik pontja szerént kirekesztőleg az ország Rendjeire volt bízva, 's belé elegyítetvén még más pontjai-is a' diplomának, mellyek közzül némelyikkel azért, mert új hozzá-adás volt (p. o. a' 8-diknak második fele), mással más okból p. o. a' 9-dikben a' Catholicusok részére *kiszabott* tisztségek számával, nem mindenek voltak megelégedve. És már ezen alkudozásoknak, 's azok sikerét vagy sikeretlenségét világosító okleveleknek van szánva gyűjteményem harmadik szakasza.

Első szám itt (III. 1.) a' R. Catholica, 's más három bévett vallások között, mint magoknak-is tartalmából és a' fennebb béiktatott 1692-beli végzés 7-dik cikkelyéből kitetszik, elébb Szebenben ország-gyűlés alatt, azután arra a' tanács mellé kinevezett személyek között Kolo'svárt folytatott értekezéseknek jegyző-könyv formáu hiv-eléadása, azon alkulevéllal együtt, melyhen elébb szerencsésen megis egyeztek volt, de a' mely későbbre egy ahoz mérve csekély érdekű, függőbe maradott ponton felakadva, össze-romlott.

A' következő számok szerencsésebb kimenetelű alkudozásokat illetnek a' Szász és más két nemzet között. Amazok t. i. két rendbeli sérelmet, 's kérelmet terjesztettek a' testvér nemzet elejébe. Egyet az Aprobata és Compilata Constitutioban mint álli-

tották, 's a' más két nemzet-is megesmérte, méltatlanul, 's régi tör'sökös jussaik sérelmével bécsuszott terheltetéseikre nézve, a' már többször említett diploma harmadik pontjában adott császári engedelem nyomán. Ezek iránt, még az ország-gyűlés folyta alatt megkészült az alkulevél, 's a' fő kormányzó 's Cancellarius aláírásaik alatt a' három nemzet pecsétjeivel hitelesítve kiadatott 1692-be aprilis 25-dikán (III. 2.).

Második kívánsága volt a' Szászoknak az, hogy a' közönséges adóból valo részesedés mértéke reájok nézve könnyítettessék. Ez iránt nem ország-gyűlés alatt folyt az alkudozás, hanem a' már felhozott 7-dik cikkely általános meghatalmazásánál fogva, egy felől a' tanács és választott országos megbízáottak, másfelől a' Szász nemzet küldöttjei között, 's ezek által köttetett-meg az egyezés-is Kolo'svárt julius 21-kén 1692-ben oly formán, hogy az egész adó 2425 kapu számra osztatván-fel, ebből 1000 kapu számot a' magyar, 1400at a' Szász nemzet, 25-öt Máros Vásárhely hordozzon (III. 3). Ugyan azon napról adott a' kormány-tanács biztosító levelet a' Szász nemzetnek arról, hogy ha, a' mint célba volt, az akkor Magyarországhoz tartozó Kövárvidéke adózási tekintetben Erdélyhez vissza kapcsolatnék, az ott felállítható kapu számok mértékszeresen forditassanak mind a' magyar mind a' szász nemzet kapu számjainak leszállítására (III. 4.) a' miből csak ugyan akkor semmi sem lett.

Ellenben a' Szász nemzet-is, a' székek és vidékek két két fő tisztjeinek aláírása alatt költ levelében, (III. 5.) innepélyesen megesmerte, hogy a' két rendbeli accordák által minden sérelmei elenyésztetve, 's ohajtásai tökéletesen kielégítve vannak. Nem lehet ugyan tagadni, hogy a' Szász nemzettel kötött ezen két rendbeli egyezést-is főként pedig az utolsót mind két részről nagyon éles vitatások előzték-meg, de csakugyan megforván az egyesség, örömmel kihagytam gyűjteményemből az értekeződések folyamatajának leírását, ezzel-is kevesíteni akarván a' honnyi viszálykodások igen-is sűrű emlékeit, 's iktattam bé csak a' háborgást megszüntető okleveleket és még (III. 5.) az 1692-ben september 25-kén kezdve Tordán tartott ország-gyűlés végzéseinek 3-dik cikkelyét, mely a' meghatalmazattakkal kötött Kolo'svári alkut megerősítvén, törvényesíti.

A' folytatott alkudozások sikerének vagy sikeretlensége okainak, az ország különféle egyéb kívánatinak, 's részszerént a' diplomában p. o. a' 4dik pont szerént, részszerént azon kívül költ császári rendelésekben kiharancsolt tudósításoknak feltertjesztésére küldetett 1692-nek utolsó felében 's múltatott 1696ban májusnak végéig a' császári udvarban Alvinczi Péter ítélő-mester mint országos követ. A' kívülötte ugyan akkor felment Baranyai Gergely csak a' R. Catholicusoknak, Dálnoki János (Horváth) Ferencz helyett ki betegsége miatt maradott-

el) az Unitariusoknak és így mind kettő csupán vallásos tárgyban voltak követjeik, Zabanius János Szász nemzeti jegyző pedig hasonlólag vallási tárgyak színe alatt, de a' Kolo'svári reversalis ellenére, más kérelmekkel is zörgetett a' Szászok nevében a' császári udvarnál. Azok, a' melyeket Alvinczi Péter felvitt, és az ország nevében beadott, teszik gyűjteményem negyedik szakaszát.

Első és második szám alatt állanak ezek között, a' kormány-tanács által Alvinczi Péternek adott két rendbeli útasítások, egyik általános (IV. 1.), a' diploma pontjai és a' Bethlen Gergely hozta császári válaszok rendje szerént, a' másik különös (IV. 2.) és bővebben kiterjeszkedő a' fő kormányzó és a' kormány-tanács hatalom köréről, a' nevezetesebb tárgyu pereknek feljebb viteléről, a' Cancellariáról és a' Fiskusi jövedelmekről. Ezek az útasítások Erdély akkori állapotjának 's helyheztesítésének oly világos tükörei, melyeknek hiányát alig ha más históriai adat kipótolni képes volna.

Tárgyaikra nézve kevésbé érdekesek azon megbízó levelek (credentiales), melyekkel az ország rendjei (IV. 3.) és a' kormány-tanács (IV. 4.) kísérik Alvinczi Pétert a' császárhoz, de a' kérelmek, melyekben ez küldőjinek kívánatit bényujtja annál fontosabbak. Több pontok fordulnak elő az Alvinczi től hozott egyéb aránt eléggé esmeretes királyi válaszban, melyeket kimerítőleg átérteni sokáig nem tudtam, 's nem

kétlem, más-is volt és van ebben az esetben. Csak a' kéréseknek, melyekre a' válasz pontonként 's vissza útasítva felel, szembe-tétele oszlat-el minden homályt, csak az adhat tiszta értelmet polgári és vallásos rendelkezéseink ez egyik legalaposabb oklevelének.

Három kéreményt nyújtott-be Alvinczi Péter a' császárhoz. Az elsőt september 3-kán 1692-ben és ez fő, mely 23 pontban terjeszti-elő az ország kívánatait (IV. 5.). Erre választ nem nyerhetvén adta-be 1695-ban januarius 3kán második kéreményét, mely hősas sopánkodások mellett az elébbenit pontonként kíséri, 's néhol rövidebbre szorítva másutt kiszélesítve ismétli (IV. 6.). Erre sem érkezvén válasz, már csaknem kétségbe esve járul martius 14-kén harmadik kéreményével (IV. 7.) a' császári 'sámolyhoz, 's abban-is az elébbeniek rövidebb ismétlése mellett bővébben kiereszkedik a' német katonaság számára adatni kellettő termények és fuvarok elhordozhatatlan terheire, 's némely megüresült hivatalokra a' választottakat megerősítés végett felajánlja.

Következnek már azon igen érdekes tudósítások, melyeket Erdélyből hozván magával, kérelmei mellett a' császári titkos tanács elejébe terjesztett Alvinczi Péter u.m.

1. A' kormány-tanács tudósítása és véleménye a' vallás ügyében folyt vitatások iránt (IV. 8.).

2. A' diploma 4-dik-pontjában érintett császári kívánság nyomán készült értesítése

az ország Rendjeinek az Erdélyi fiskusi jószágok 's jövedelmek állapotjáról (IV. 9.). Ennyiből áll a' negyedik szakasz foglalatja.

Az ötödikben és utolsóban öszve gyűjtöttem mind azon királyi válaszokat és határozatokat, melyek a' fennebbiekre költek és részint a' függőbe maradt diploma kiegészítő darabjainak tartathatnak.

Elöl áll a' kormány-tanács-hoz intézett császári le-írás (Rescriptum), mely az egész követség tárgyát summáson érdekli 's az új határozatok telyesedésbe vételét ezen fő-fő igazgató testnek sürgető köteletségévé teszi, A, B, C, D, és E, betűk jegyei alatt záratéku foglalnán maga mellett a' nevezetesebb tárgyakban költ királyi határozatokat (V. 1),

Az A-val jegyzett záraték nem egyéb mint az Alvinczi Péter által bényujtott kéremény (hihetőleg az első), a' B alatti pedig maga a' méltán annyira nevezetessé lett Alvinczi hozta válasz (Resolutio Alvinciana), mely nállam az ötödik szakasz második számja (V. 2.). Ennek pontjaiban a' fennforgott tárgyak iránti császári határozatok újra és egyenként említetnek, 's ezen megemlítés sorát követve tettem harmadik helyre (V. 3.) a' vallásos egyenetlenséget örökre eldöntő pótoló diplomát; diplomának neveztem ezen oklevelet, a' mint ezt a' császár maga-is alább a' 9-dik szám alatt béiktatandó válasz-szában és pedig méltán nevezi, mert éppen azon külső innepélyeséggel és formában nevezetesen pedig függő pecsét alatt költ, mint ma-

ga a' fő diploma, melynek a' 3-dik pont záratéka által felfüggesztett erejét kipotólja és kiegészíti. Ettől a' diplomától különböző (ámbar egyébaránt foglalatjára nézve egyező) azon leírás, melyet ugyan csak e' tárgyban bocsátott a' császár a' kormánytanácshoz, a' mint ez megkülönböztetve - is említetik az Alvinczi-hozta válasz 2-dik pontja alatt. A' historia diplomatica sokszor említett toldalékjában-is, 's abból véve másutt ezen (hibás) cím alatt: *Copia Decreti Cesareo Regii Anno 1695 die 9-a april. dati* ugyan ez a' pótló diploma olvasható. Hasonlólag a' megcsonkított erőü diploma kiegészítő potléka, a' Szászokkal ezeknek sérelmei iránt kötött szebeni alkulevél királyi megerősítése-is, mely itt a' 4-dik szám (V. 4.).

Mérész ugyan, de nem vakmerő állítás azt mondani: hogy a' dicső Leopold császár diplomája mint egész tulajdonképpen három darabból áll, mellyek között

1. Első maga az ügy nevezett fő diploma.
2. Második a' vallás tárgyában költ diploma.
3. Harmadik a' Szászok sérelme orvását illető alkulevél királyi megerősítése, mely két utolsóban a' diploma első második és harmadik pontjai magyaráztatnak és módosittatnak. Hogy ez valósággal így van, azt magoknak a' két potalék diplomáknak ezen kiegészítést nyilván kijelentő béfejezései igazolják. A' vallási diploma béfejező szavai ezek: „Et ita articulum primum et secun-

dum praelibati diplomatis nostri declarantes, omnia diplomatis capita, perpetuae sanctionis pragmaticae et fundamentalis sanctimonia, inviolabiliter volumus observari. A' Szászokat illető királyi megerősítő levél így végződik: „Quibus civitatum nostrarum Saxonicarum gravaminibus amicabile compositione, accedente hac nostra Caesareo Regia approbatione, pro lege perpetuo valitura terminatis, omnia diplomatis nostri capita, immota semper inviolataque mansura sancimus.“ Lehet é tehát kétség, hogy a' Leopold császár diplomája minden pontjaiban ezek által 's ezekkel együtt teljes egész és örök ereü.

A' Szászok sérelmeit illető királyi levéllel nem egy természetü, mert nem diploma hijánnnyát kiegészítő, de csak ugyan minden esetre nevezetes a' második vagy az adózási mértékszert illető alkulevélnék megerősítése. Ez 5dik szám az 5-dik szakaszban (V 5).

Az Alvinczi hozta válaszban említettek sorát követve, annak ötödik pontja érinti az Erdélyi fiskusi jövedelmek dolgát, 's hogy a' császár azoknak az Erdélyi Rendek által haszonbérbe (arenda) vételére egyezését adja, udvari kamarájára bízván az alkufeltételei iránt való értekezést. Ezen ígéret és engedelem következésében megis köttetett a' haszonbér-alku egyfelől az udvari kamara, másfelől Alvinczi Péter és Baranyai Gergely e' részben az Erdélyi Rendek nevezett szerént meghatalmazott biztosaik között,

's azt a' császár megis erősítette, de későbbre az Erdélyi Rendek nem fogadták-el. Csakugyan ez is azok között lévén, a' melyeket A l v i n t z i Péter lehozott, mint e gyébaránt tartalmára nézve sem érdeketlen oklevelet, gyűjteményembe iktattam (V. 6.)

A' többször felhozott válasz 20dik pontja dicsérettel említvén azon útasításokat, melyeket az Ország Rendjei választott fő-fő Tisztjeinknek elejekbe szabtak, 's azon határozásokat, melyeket ugyan azon alkalmatossággal (az első törvény-cikkelyben) a' pecsétekre nézve hoztak, csakugyan kijelenti: hogy ő Felsege ezek iránt más maga császári szolgálatjával 's a' haza javával inkább megegyező rendelkezéseket tett. Itt következnek tehát a' fő kormányozónak, a' nemzeti fő hadi vezérnek, a' fő és (még akkor nem lévő de felállítatni már czélúl vett) vice cancellariusnak, a' kintstartónak, és a' kormányi tanácsosoknak magától a' Császártól elejekbe szabott útasítások és eskü-formák, melyek között nevezetesen a' cancelláriusi útasításban fordul elő a' pecsétek dolga is. Ezek a' — bámulni lehet — még soha köztudatra nem bocsátott útasítások és eskü-formák töltek-be az ötödik szakasz hetedik számját A, B, C, D és E betűk alatt. (V. 7. A, B, C, D, E.) Végre a' 23-ik pont érinti a' megerősítés végett felküldött 1692-beli országgyűlési végzést, melyről maga további elhatározásának a' kormánytanátshoz intézen-

dó kijelentését igéri a' Császár. E' meg is lett, 's az erről költ királyi leirást ezen szá-
 kasz 11 számja foglalja magában. (V. 11.).
 Igen nevezetes oklevél ez sok tekintetkből.
 Először, mint az országgyűlési végzések csá-
 zári megerősítésének első példája. Másod-
 szor, formájára, és végre főként tartalmára
 nézve; midőn nem annyira a' felküldöttek-
 nek cikkelyenkénti megerősítését, mint azon
 tárgyakról felsőbb hatalomnál fogva költ új-
 jabb határozatokat foglalja magában. — Ez a'
 mód, vagy egyéb volt oka, nem tudom, de
 annyi bizonyos, hogy ezután több esztendő-
 ig az országgyűlési végzések a' felséges ud-
 varhoz megerősítés végett fel nem küldettek,
 (ámbár a' diploma 10-ik pontja ezt rendeli)
 a' mi egyebeket elmellőzve az 1697ben mar-
 tius 9-ik 's azt követett napjain Koló'svárt
 tartott országgyűlés végzéseinek 11-dik cik-
 kelyéből is kitetszik, melynek szavai ezek :
 „ Mivel vagynak néhány esztendőkre csinált
 „ oly articulások melyek ő Felségétől nem
 „ confirmáltattak, mellyekkel is hogy min-
 „ den ellenvetés és akadály nélkül élhessünk,
 „ a' méltóságos Gubernium tetszése is az lé-
 „ vén; végeztük: hogy egy alkalmas idő-
 „ ben a' méltóságos Gubernium a' Táblával
 „ együtt az articulásokat consultatio és dis-
 „ cursus alá vévén, melyek a' törvények foly-
 „ tatásához szükségeseknek találatnak azokat
 „ öszve-szedegtevén és jó rendbe vévén, ő
 „ Felségéhez ad confirmandum felküldesse-
 „ nek.“ —

Bé lévén végezve a' fennebbiekben azoknak az okleveleknek sora, mellyeket az Alvinczi hozta válasz emlit, visszatérek az ezen szakasz első számját tévő királyi leírásra, 's hogy annak értelmét is semmi hiány ne homályosítsa, 's a' császári határozatok számából semmi a' lehetőségig el ne maradjon, béiktattam a' többek sorába még három oklevelet. Egyiket a' már idézett császári leírás 6-ik pontja, mint C betűvel jegyzett és közölt záratéket úgy emliti. Azt tartván tudni illik a' diploma 4-dik pontja, hogy a' tetemesebb tárgyú ügyek feljebb vitel (apellatio v. recursus) útján a' császári udvarba hathassanak, 's melyek légyenek ily neműek, az iránt az ország maga javallatját, a' Császár pedig határozatait megtévén, az emlitett C alatti levél egy igen rövid leírását foglalja magában, mutatványúl annak, mimódon szokott esni és folyni ő Felsege más örökös tartományai részéről az ily szinű feljebb vitel. (V. 8.) A' hetedik pontban emlitetik D és E betű alatt két válasz, mellyeket a' Császár a' rom. Catholicusok és a' Szászok kívánatira nézve a' már fennebb emlitett határozatokkal egyezőleg kiadott. A' rom. Catholicusok követjének Baranyai Gergelynek adott válasz a' 9-ik (V. 9.) a' Szászok követjéé Zabanus Jánosé a' 10-ik (V. 10.) számot töltik-bé.

A' 12-dik szám hat darabban különböző hivatalok bétöltésére kinevező és egy megtagadó választ foglal bé (V. 12. A. B.

C. D. E. F.) Az egész gyűjteményt bérekeszti azon császári kísérő levél, mely mellett ő Felsége Alvinczi Pétert küldőjéhez méltó dicsérettel haza bocsátja (V. 15.). 'S itt a' kiszabott határpontnál talán így is igen sokra terjedt gyűjteményem ez úttal megállapodik, hazámiai kedvező ítéletétől várva további folytatásának kedvét 's lehetőségét.

Ha az egésznek foglalatjára visszatekinünk, öszvesen *hatvan darab*, mind polgári alkotmányunk gyökerére ható oklevelet fogunk benne találni, melyek közzül csak 12, vagy 13 van olyan, a' mi eddig elősajtó által közönségesse lett, 's az is többnyire csak drága és ritka munkákban, milyenek a' *Historia diplomatica*, az 1792-beli országgyűlési Jegyző könyv'sat. legtelyesebb e' részben eddig'elé a' M. titoknok Vajda László úr által kiadott Erdélyi polgári magános törvények Históriaja. Az említett 13 darab e' jelen lévő gyűjtemény következő számaiból áll I. 3, 5, 8, 9, 10, II. 6 III. 2, 3, 6, V, 2, 5, (ez a' mint fennebb érdeklertem hibás címzettel) 4, 5. — Negyvenhét valóban elég érdekes 's többire nem csekély terjedtségű darab pedig ebben a' gyűjteményben jelen meg legelőször.

Azt várná már kétségen kívül a' tudományosabb közönség, hogy mint hitelt váró oklevelek kiadója, azon levél tárokat, melyekből, 's azon példányokat, melyek után gyűjteményem készült, megnevezzem. De ettől, bár mint ohajtanám-is, győzhetetlen okok tilta-

nak. Ily nyilatkoztatásnak csak első követke-
zése-is az volna, hogy legalaposabb okleve-
leink eredetileg való meg, vagy meg nem lé-
te, talán nem kedvező mértékszerben tűn-
ne ki, 's ily kényes tárgyról nekem vonni-
le a' leplet, nem szabad és nem illő. Elég
legyen az a' lelkiismeretes kijelentés, hogy
én mindenekre nézve eredeti vagy leghitele-
sebb egykoru példányokat törekedtem fel-
keresni 's többnyire boldogultam-is, minden
esetre pedig oly kútfőket (de szabad és i-
gazságos úton) használtam, melyek nem so-
kaknak voltak hozzá járulhatók.

A' nyomtatási hibákat, melyek csak u-
gyan nagyobbára az elválasztó jegyek 's orto-
graphia körében határozódnak, mentse némü-
némüleg azon környülállás, hogy a' nyom-
tatás nem lakó helyemen történt. A' könyv,
külsője 's sok színü költségeimhez mérve, ár-
ra-is remélhetőleg nem fog kedvetlen itéle-
tekre alkalmatosságot szolgáltatni.

Végre még egy tiszta és egyenes vallás-
tétel azon vezető okfőről, mely gyűjtemé-
nyem kiadására indított. A' politikai theoria
csak levegő épületeket alkot, ha adatjait a'
historia és szerzett törvények mezejéről nem
vészi. Ezért azoktól-is, kik az emberiség elő-
haladásának e' classicus századjában meleg ér-
zéssel 's önnérdekeik áldozatival szentelik
munkásságokat nemzeti alkotmányunk ditsőb-
bitésére, azt ohajtanám, hogy polgári létünk
historiai alapját feakig és minden oldalról
átesmérve induljanak-ki szebb czéljaik léte-

sítésére; Janusi ábrázattal a' múltnak megadott formáit a' jövőendő szebb kívánattal egyaránt felfogva; 's midőn nekem-is (sértés nélkül legyen mondva) elégszer volt módom, másokon-is magamon-is tapasztalni, polgári alkotványunk legkiegészítőbb részeit alkotó rendelkezéseinek eredete és körülményei körül némelykori vastag tudatlanságunkat, magam világosítására indultam-ki ezen gyűjtemény öszvealkotásában, mások iránt hasonló czéllal annak közlésében, 's azon reménnyel, hogy e' csekély példa talán másokra hatólag elnyeri az *első kezdet* dicsőségét azon felvilágosítások sorában, melyek jobbra haladásunk múlhatatlan feltételei. Írtam N. Enyeden october. 10-kén 1833.

Szász Károly.

Égyiptom és Mehemed Ali.

(folytatás)

Égyiptomnak új alkotásában főként a' hadi erő kiformalása lévén czélja Alinak, eleintén sok dolog hagyatott régi állapotjába, de a' naponkénti tapasztalás mind inkább kifejtette, hogy ezek, a' hadi erő és jóvedelem nagy csonkulása nélkül, továbbígy nem maradhatnak. A' közönséges dolgok folytatása például igen lassu haladásu volt, és sok siető dolog eligazítása, nem ritkán csak a' török *bakalum* (majd meglátjuk) szerént elmaradott; néha az adó két három esztendeig sem jött bé

némely kerületből, 's ezen, a' szokott mód szerént, csak az által segítettek, hogy a' Basa, a' többek ijesztésére valamelyik kerületbeli tisztjét (sokszor nagy hátra maradásával a' dolgok folyásának) letette; ha a' sereghez 10 — 12 ezer új katona kellett, ez rendszerént 20 — 30 ezer arra nem valo csonka béna között, 10 — 20 ezer aszszony, gyermek, öreg kíséretében jelent-meg, a' mezei munka nagy hátramaradásával, egyszersmind pedig ilyenkor, a' polgári tisztek ezerféle 's arolásainak nyílt mező; mindezeknek 's más ilyeneknek egyszerre akarván véget vetni Ali; oly módhoz folyamadt 1829ben, mely még némely európai státusokban is a' ritkaságok közé tartozik. A' tartományok, kerületek, városok, és némely faluk előljárójit, tudniillik, öszvehívatta K a j r ó b a, 's felszolitotta tanácskozásra. A' gyűlés tagjai száma, ide értve négy Mahumed vallásbeli felekezet főtanítójit és előljárójit, kik forma szerént meg voltak hiva, szinte kétszázra ment. A' legsietőbb dolgok eligazítása után visszatértek ugyan hivatalos helyeikre a' tartománybéli alsóbb tisztek, de a' gyűlés *) többi tagjai megmaradtanak továbbra is, üléseiket folytatták; és Ali nem csak a' polgári dolgok folytatását, hanem az adó, hídak, csatornák, töltések, gyárok 'sat. elintézését is elejekbe terjesztette, és teljes

*) Ezen gyűlésre czélozva szokott Mehemed Ali, európaiak előtt azzal dicsekedni, hogy neki is vannak kamaráji, nem csak angol vagy francia királynak.

engedelmet adott minden tagnak, kimondani szabadon *) a' maga vélekedését. Ekkortályat határozottatott az is, hogy minden tartományban egy egy igazgató tanács állítsák-fel a' szolgálatban lévő tisztekből, 's ezen tartományi tanácsok folytassák munkálódásaikat függve a' Kajróban lévő főtanácstól, melyben egyesítve vagyon a' végrehajtó hatalom. A' számvetéssel járó hivatalokat eddig elé, majd egyátályában, külföldiek, rendszerént örmények, 'sidók, vagy görögök viselték; de most a' rendeltetett, hogy ezután belföldiek tétessenek ezen hivatalokba is, még pedig vallásbeli felekezeti ségekre való minden tekintet nélkül. Az országot illető számolmányok tartására egy levéltár is állított-fel Kajróban. A' halállal büntetés csak nem egészen eltöröltetett, úgy hogy csak a' politikai bünt tévők és azon *) Kopt-ok kik lopást követtek-el, büntettetnek halállal;

---

*) Ezen nemzeti gyűlés tagjai hihetőleg, tetsző szabadságok mellett is, függésben vagynak Alitól, vélekedéseik kijelentésére nézve; de ez, az ő miveletlenségeknél fogva nem is lehet másképpen. Akármely nemzeti gyűlés is a' közdolgokra csak akőra befolyást érdemel, a' mekkorát tud szerezni és tartani, 's ha hírna is ennél többel, elvesztené azt bizonyoson, mint oly birtokot, melynek becsét nem értvén, annak megtartására, sem illendő figyelmet, sem elégséges erőt nem fordít. Nem ezt tanítja é a' régi historia, éppen úgy mint a' legújabb.

*) A' Kopt-ok Egyiptomnak a' Törököknél sőt Araboknál is sokkal régibb lakossai, némelyek, a' legrégebbséggé egyiptomiak maradékainak tartják őket.

más akármiféle bűnöket elkövetők rövidebb vagy hosszabb ideig tartó kényszerített munkára ítéltetnek. A' polgári tiszték jobb mód-
dal lehető formálására, Kajróban egy külön
oskola állitatott, és ebben egyszersmind tény-
leges (practisch) mezői gazdaságot is tani-
tanak. —

Ily sok és nagy polgári 's hadi intéze-
tek, oly iszonyu summákat nyeltek-el, hogy
azokra, az adók és harminczadadókból gyű-
lö jövedelem közeljáromlag sem volt elégsé-
ges; Ali tehát a' következő törökhasai
módon segített magán. Előre, kénye szerént
határozott áron felvásároltatott majd min-
den terményt, ezzel mint tulajdonával kül-
ső kereskedést indított, és sokszor igen nagy
summákat nyert. Volt ugyan neki gondja
arra is, hogy a' mezői gazdaság javítása, kü-
lönösen pedig a' gyapott *) természetésének
dívatba hozatala, gyapott fonó, szövő, fe-
jéritő és festő gyárok által könnyebbé tegye
álattvalójinak a' nagy summák előszerzése ter-
hét; de a' monopolium ártalmas volta mind
e' mellett is kimútatta magát; a' földmive-
lés megcsökkent, 's a' nép szüksége, a' nagy
adók, és számos újonczok állítása miatt már
1828-ban magas fokra kezdett hágni. Azon-
ban lehet, hogy az ezen szükségesen segítés
módja inkább kezében volt Alinak, mint

*) Ali alatt legelőbb egy Jumel nevezetű fran-
czia kezdette természetésni a' gyapottat, mely (hihe-
tőleg ezért) ma is Jumelnek neveztetik Egyiptom la-
kóssai által.

Egyiptomon kívül lehetett látni, és a' szükség hírének nagyítása inkább csak takarójául szolgált hatalmának, 's azon terv is, melynek érettségre jutását ezen folyó 1833-dik esztendőben látók, már akkor talán készen állott; legalább a' következők erre láttatnak mutatni. Az égyptomi Basa, hogy pénztelenségén segítsen, felvásárlott terményeit vesztéssel adja-el; továbbá (valójában ugyan azért, hogy hatalma fennállását az európai, mostanság nem kis szerepet játszó úgy nevezett *pénzhatalmasságok* érdekével is egybekösse) de ürügyül azt adva, hogy nagy költségeit nem győzi, jövődő termény árát is felvésszi előre némely európai kereskedőtől, és még is az 1828-ban már 55 ezer főből álló hadi serget nem csak, hogy nem apasztja, sőt azon szín alatt, hogy Franciaországnak Algir elleni készülleti ötlet is minden lehető esetre nézve előre gondoskodásra inti, szárazon és vizen nagy készülleteket tehet 's teszen is 1829 és 1830-ban. Nem volt haszon nélkül való e' mesterséges magaviselet, legalább Konstantinápolyban úgy látszik elég szerencsések voltak Ali ügyvivőji, urok ügyefogyottságának hitelt szerezni, a' mire láttatik mutatni az, hogy Kandia 1830-ban egy nagyúri fermán nyomán forma szerént is hozzá csatlódott az égyptomi basasághoz. E' történet után kevéssel 1831 octoberében egy szárazí és egy hajósereg indul Egyiptomból Ibrahim alatt Syriába (a' mint állított) az akrei Basa megbünteté-

sére és némely zenebonák lecsilapítására. A Szultán visszatérést parancsol Ibrahimnak, de ez engedelmeskedés helyett, Akkrét szárazon és vizen ostromlani kezdi. Most veszi észre magát II. Mahmud, seregeket parancsol Ibrahim ellen, 's a' pártosok fejére átkot mond; de Ibrahim Akkrét megvédzi, a' török seregeket hátranyomja; az átoklevél foganatja pedig nem lett nyomosabb, mint némely új időbeli atyafiaié. Újabban küldött seregek 's vezérek sem tehettek többet Ali sergei ellen, melyek Syrián keresztül mélyen benyomulván Nátoliába, ezen folyó esztendőben kevés hónapokkal ezelőtt Konstantzinápoly falai alatt jelennek vala még az Arabok, ha oltalmára nem sietett volna az északi Oriás azon roskadoó birodalomnak, melyet nem másnak szánt. Mozgásba hozott ezen rendkívüli történet minden nagyobb diplomaticai tollakat, több nagy hatalmak jönnek láták, nagy áron is helyreállítani a' csendességet napkeleten, és nyertes Ali lett, mert eddig sem kicsiny birtokát az icsili Basaság adanai területivel és Syriával látá szaporodni, 's most egy (hozzávetőleg) legalább is 20,000 négyszeg mértföldnyi nagyságu; és hat-hét millionyi népességű birodalomnak határtalan parancsolója. Függetlensége formás megesmértetését még elhalasztotta, és bár ha Syria 's Adana környék birtokát kérő levelét, Konstantzinápoly felé repülő ágyugolyobisoktól küldötte is be, jónak látta még is most a' legalázatosabb

kifejezésekkel vallani magát a' nagy Padisah vasallussának.

És ha már egy tekintetet vetünk vissza Égyiptomnak azon állapotjára, midőn ez a' legvadabb törvénytelenések gyakorló helye volt, 's ha az eddig (bár mi hijánosan) előadattak szerint elgondoljuk, hogy egy kevés műveltségű, de a' műveltség hasznát mégis általlátni becsülni tudó értelmű, okoson előre néző, elkezdett útját álhatalmasan követő, 's minden akadályokat hatalmasan leverő akaratu férjfiu, harmincznál kevesebb esztendő alatt mivé tette ezen országot: legalább bámulásunkat bizonyosan meg nem tagadhatjuk ezen szerencsésen fejlődő hatalmu despotától, és ha némely tettei idegenkedésünket méltán költik-fel, nem kevés cselekedetei érdemlik helybehagyásunkat-is, úgy hogy Mehemed Alit méltán tekinthetjük egy oly rendkívüli embernek, kihez hasonlót, ma nem tud előmutatni napkelet. Ő az igaz kényurilag vitte-elő dolgait, és inkább katonai úton, 's főként a' katonai hatalom kifejtésére dolgozott, és meglehet hogy ezt talán csak magáért tette; de nagy kérdés, hogy oly miveletlen (szinte vad) emberek, 's oly bajos környülmények között, kényuriság nélkül, 's a' katonaitól különböző más úton végbe lehetett volna é vinni az Ali által tetteket? és a' milyen igaz az, hogy sokkal kevesebbé nézethetnek az emberi nemzet átkának mint áldásának azon alattvalójikra nézve szerencsés szenvedelmű despoták, kik ma-

gokért, 's csak magokért ugyan, de oly tet-
teket művelnek, melyekből az ő dicsősége-
ken kívül, mint múlhatatlan következmény,
milliók boldogsága foly; éppen olyan könnyű
elhinni azt, hogy oly mélyen beható ész, a'
milyenre Ali szinte minden tettei mutatnak,
nem lehet minden előképzete nélkül Egyip-
tom azon jövődjének, mely mostani álla-
potjából fejlődhetik. Igaz hogy Ali maga ál-
tal szabott áron veszi-el a' lakósoktól, ezek
földjei terményének nagy részét; de az e-
lőtte volt Basák gyakran merőben ingyen vet-
tékel azt. Tagadhatatlan az is, hogy a' kény-
űri hatalommal összevgyűjtött milliók egy ré-
sze a' navarini öbölben 's más ily nemű clas-
sicus helyeken, semmivé lett puszkapor füst-
té lobbant-el; 's néha talán egy két pár száz
champagnei tajtétkzó palaczkból, a' nehezen
hajló akaratu és eszü szakállas tanítványok
által elfárasztott tanítói béketűrés nyugtató-
sára-is habzott el valami, a' gazdagon jutal-
mazott európai tanítók asztalán; de egészen
elveszettnek az így költ pénzt sem lehet néz-
ni, nagyobb része pedig a' millióknak, bi-
zonyoson oly intézetekbe tévődött-le, me-
lyek a' tőkepénzt gonddal 's verejtékezéssel
kicsináló nagy-apák unokáinak milliókat fe-
lyül érő kamatokot fognak hajtani, és me-
lyeknek már most is szebb reménnyel bíz-
tató nyomok látszik, némely mivel híru or-
szágokban elkölt azon száz milliókénál, me-
lyek láttatja, csak a' röllok pontoson 's nagy
költséggel vitt, és nagy fenékkerekítéssel e-

lőterjesztett számadások halmaiban észrevehető. Rövideden: Egyiptom állapota Ali alatt nem rosszult hanem javult, bár enyit lehetne sok történelmi gradics fogul szolgáló nevekről mondani. (végzete következik.)

Gazdasági Figyelmeztetés.

(Gem. Bl. LXXXIII)

Közelebb lefolyt Julius, Augustus és September hónapokban az időjárása Magyarország nevezetesebb szőlőhegyeire nézve nagyon ártalmas befolyással folyt. A' gerezdek egy része nem érhetett-meg, az érettebb szőlő szemek elrothadtak, 's a' sok esőzés miatt a' szőlő gerezdek bésárosodtak. Az idei újbor seprejében sok idegen részek lesznek, melyek a' bor ízét megvesztegetik, ezért a' boros gazdáknak azt tanácslom: hogy új boraikat seprejéről mentől előbb vonják-le, úgy hogy a' közelebbi Februarius hónapban azon borokat már másodszor is levonhassák, hogy így horaiktól a' fenyegető penész ízt elűzhessék. — Bár ezen esztendei szomorú tapasztalás a' szőlő miveseket arra bírhatná, hogy ezen munkám Ungarns Weinbau 102 és 287 lapjain ajánlott tartós Magyarkákat, nevezetesen a' piros hus gerezdűeket (Rosentraube) plántálnák, az oly könnyen rothadó ezüst fejér, zöld és fejér muskotályok helyett. Pest oct. 14. 1855.

Schams Ferencz.